

Birgitta Berglund
birgitta.berglund@ntnu.no

Vår ref.: 2013/198 Dato: 13.01.2014

Om prosjektet ”Horvnesgravene—mennesker, ritualer og levd liv”

Henvendelsen

Henvender i saken er professor Birgitta Berglund, NTNU. Det relevante materialet er skjelettfunn fra to graver på Horvnes, Sandnessjøen, Gnr 39/26, Alstahaug kommune, Nordland fylke. Henvender ønsker å foreta aDNA- og isotopanalyser fra skjelett- og tannmateriale fra begge gravene og etter behov flere C14-dateringer.

Den forskningsmessige historien til materialet er at NTNU Vitenskapsmuseet i 2003 og 2008 utførte to forvaltningsgravinger (grav A og B nedenfor) på Horvnes i Alstahaug kommune i Nordland fylke, med søker som prosjektleder. (Askeladdens lokalitets-id. 8946 gjelder kun for grav B; museumsnummer: T.22926 og T.24129.)

- *Grav A, utgravd 2008:* Graven inneholdt brent skjelettmateriale. Det ble funnet et kranium og en underkjeve med isittende tenner, ulike skjelettdeler og 28 løse tenner. Gravrøysa hadde en indre steinkiste av store kampesteiner som viste seg å inneholde flere skjelettbegravelser. Ifølge den osteologiske analysen som er foretatt av Per Holck, er det fra steinkisten funnet levninger av minst fire individer. C14-dateringene indikerer 100 fKr-930 eKr med dateringene korrigert for reservoareffekten (marin diett). Kraniet er C14-datert til 440-560 eKr. Kraniet og beinfragment fra høyre arm er fra samme individ. I tillegg ble det i steinkisten funnet 28 mennesketenner. Nylig utførte undersøkelser av odontolog bekrefter at det dreier seg om tenner fra tre individer: et individ med 11 tenner bevart, et individ med 16 tenner bevart og et tredje individ med én tann bevart.
- *Grav B, utgravd 2003:* Graven inneholdt brent og ubrent skjelettmateriale. Datert til perioden 400-1000 eKr. De fleste skjelettdelene er brente, men det finnes også ubrente bein og tenner. Osteologisk analyse utført av Per Holck viser til 1-2 individer i graven datert til rundt 400 eKr og ett individ i graven datert til 1000 eKr (korrigert for reservoareffekten). Nye undersøkelser av odontolog bekrefter at tennene tilhører et voksent individ. Tennene består av to premolarer (småjeksler) og en rot til en tann i underkjeven.

Henvender ønsker å se nærmere på om det er nært slektskap mellom individene i 2008-graven og 2003-graven, og hun vil finne ut hvilket kjønn de gravlagte hadde. Hun ønsker videre å belyse en rekke spørsmål vedrørende jernalderens samfunn: gravpraksis, sosiale relasjoner, mobilitet, bosetting, økonomi og klima. Henvender mener en kobling mellom funnmaterialet og analysene av de menneskelige levningene vil kunne fortelle mer om hvilke egenskaper de gravlagte hadde, og om hvilke egenskaper de som gravla de døde mente at de hadde.

Fra materialet i Grav A (2008-graven) ønsker henvender å få utført aDNA- og isotopanalyser av en tann fra hvert av individene som er identifisert i graven. Henvender skriver at tennene er fra minst tre ulike individer og at de er godt bevart. Hun ønsker også å få utført aDNA- og isotopanalyser av skjelettmaterialet av hvert av individene som lar seg identifisere i 2008-graven (her oppgir hun 4 individer). Tilsvarende analyser ønskes fra grav B (2003-graven). Henvender ønsker 1-2 tenner analysert avhengig av bevaringsgraden, og presiserer at det må gjøres en vurdering i det enkelte tilfellet om det er skjelettet eller en tann fra det samme individet som har best mulighet til å gi et godt resultat. Hvis det bedømmes som mulig at det er bevart DNA i noe av beinmaterialet fra 2003-graven, vil hun også analysere beinmateriale fra de to individene som er gravlagt.

Henvender opplyser at ved analyse av tenner vil tenner med tre røtter blir foretrukket, idet minst én rot da vil forbli tilgjengelig for senere analyser. Av skjelett vil så lite materiale som mulig bli brukt til de ulike analysene.

Isotopanalysene skal foretas i regi av Professor Kerstin Lidén, leder av Det arkeologiske forskningslaboratoriet ved Stockholms universitet. Henvender er i dialog med aDNA-forskeren Anders Götherström ved Uppsala universitet for å finne ut om han er villig til å utføre de genetiske analysene. Søker er også i kontakt med Unilabs i Trondheim for eventuell CT av hodeskallen, med det formål å finne ut om mykdeler er bevart i hodeskallen. Denne metoden innebærer ingen inngrep i materialet.

Utvalgets vurdering

Generelt forskes det i Norge lite på skjeletter fra jernalderen og kunnskapsgevinsten kan derfor være stor hva gjelder de overordnede spørsmål rundt jernalderens samfunn som henvender vil diskutere. Det er i denne henvendelsen vanskelig å bedømme graden av inngrep på det omtalte materialet, siden opplysningene i henvendelsen om utgravningene, skjelettmaterialet og ønskede prøver er mangelfulle. Materiale av denne art er imidlertid sjeldent i Norge. Det er derfor viktig at rammene rundt destruktive prøver og analyser sikres tilsvarende. Henvendelsen gjør det imidlertid ikke klart at man har utarbeidet slike rammer i tilstrekkelig grad, ikke minst når det gjelder prosjektets konkrete forskningsmål. På denne bakgrunn vil utvalget komme med følgende tre anbefalinger med hensyn til tiltak som bør gjennomføres før igangsetting av destruktiv prøvetaking.

1. De samarbeid med andre forskere som nevnes, bør formaliseres og entydiggjøres. Dette bør inkludere vurderinger fra deres side mht hva det kan være realistisk at man får ut av analysene.

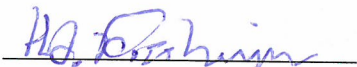
2. Konkrete problemstillinger bør formuleres og knyttes eksplisitt både til de metodene som nevnes i prosjektbeskrivelsen og til bredere teoretiske og historiske anliggender.
3. I den grad dette ikke er endelig avklart, bør det sikres at den totale finansieringen er på plass slik at gjennomføring ikke stoppes av dette underveis.

Materialets sjeldenhet gjør at resultatene i tilsvarende større grad fortjener offentliggjøring. Det er derfor av stor betydning at resultatene tilgjengeliggjøres ved publisering.

Gitt at disse tiltakene utvikles og inkluderes i prosjektbeskrivelsen, kan utvalget anbefale gjennomføring av prosjektet.

For ordens skyld gjør vi oppmerksom på at utvalgsmedlem Birgitte Skar erklærte seg inhabil i denne saken grunnet sin posisjon som samlingsansvarlig ved NTNU Vitenskapsmuseet, og derfor ikke har bidratt i utvalgets diskusjon eller utarbeidelsen av de anbefalingene utvalget her kommer med. Etter en kortfattet faktaorientering fra hennes side forlot Skar møterommet før diskusjonen startet.

På vegne av Nasjonalt utvalg for vurdering av forskning på menneskelige levninger,

for Anne Karin Hufthammer

Utvalgsleder, Nasjonalt utvalg for vurdering av forskning på menneskelige levninger

Hallvard J. Fossheim

Sekretariatsleder, NESH/Nasjonalt utvalg for vurdering av forskning på menneskelige levninger

Kopi: NTNU Vitenskapsmuseet v/samlingsansvarlig Birgitte Skar (birgitte.skar@ntnu.no)